

Eve Kiileri esteetiline sotsioloogia

Indrek Grigor

Kiileri näitus on kujutava kunsti kui visuaalse väljenduse vormikeelt piirava dokumentalistika alternatiiv.

Viimasel ajal kunstisaalides leviva vähem või rohkem subjektiivse sotsiaalse dokumentalistika kõrval, mis on põhiteema näiteks Tallinna Kunstihoone "Uue laine" näitusel, mõjub sotsioloog Eve Kiileri pea tõsiteaduslik fotourimus muuseumi funktsioonist ühiskonnas ühtlasi nii kaasaegse kui oma esteetilise, dokumentaalsust hüljava panuse tõttu ka hetke kunstikeskkonda tervendavana. Otsitult veidrate situatsioonide ja tänavafotograafia-esteetikaga hoolikalt valitud kaadrid põrkuvad tõsiduse vastu, millega Kiiler uurijapositionilt objekti suhtub, luues nii näitusel väga ambivalentse olukorra, kus klassikaliste kujutava

kunsti ilunormide ja teadusliku metodoloogia (mitte dokumentalistika võttestiku) sümbioos annab n-ö kunstilisele dokumentalistikale uue, väga esteetilise taseme.

Julgeksin isegi tõrjuda kuraator Reeli Kõivu seinatekstis Kumu ekspositsiooni ülespanemist kujutavatele fotodele omistatud dokumentaalse väärtuse, mis on minu hinnangul näituse kontseptuaalse terviku ja esteetiliste otsustega tühistatud. Olenemata fotode näilisest juhuslikkusest, on nende puhul tegemist – küll alles pärast nupule vajutust, aga ikkagi – väga valitud kaadritega (loe: väidetega), mis juba selle tõttu, et pildistamise kohta ei ole esile toodud, opereerivad märksa abstraktsemal tasandil. Tõsi, Jaan Elken oma maali taustal ei ole anonüümne, aga mõjub tervikus ikkagi üldistusena.

Kiileri uurimistandriks on olnud üle kolmekümne kunsti-, loodusloo- ja etnograafiamuuseumi. Ekspositsiooni ülesehitus jälgib muuseumide spetsiifikat, kõigile loetletud muuseumitüüpidele on eraldatud omaette saal. I vaatus on pühendatud kunstimuuseumidele, kusjuures keskendutud on just klassikale nii muuseumide eneste kui nende sisu osas, mis asetab saali temaatilise rõhu muuseumi mälurollile. Lisaks säilitaja ehk "kunstistandardite arhiivi" funktsioonile, mille üle ironiseerivad kaadrid riulite kaupa kõrguvatest kipsbüstidest ning tagaukse kaudu põgeneda üritavast klassikast, rõhub Kiiler ka muuseumi kui mälu genereerija rollile. Pilusilmne kooliõpilaste grupp ammuli sui kesk antiiskulptuure on väga päevakajalises korrelatsioonis nii Euroopa immigratsioonipoliitika kui meie kodumaiste rahvuslike mäludefektidega.

Kujutava kunsti ideaalide juurest jõuame ideaalmaastikeni, mille esitamisele on keskendunud morbiidsed loodusloomuuseumid, kus butafoorsel taustal seisvad topised on ärgitanud kunstniku tegema sisuliselt ikkagi kurioosumite kabineti kontekstis võib-olla liigagi lihtsustatud kommentaari "Surnud lindude laul". Veelgi teatraalsemalt mõjuvad etnograafiamuuseumide "rahvuslikud etteasted", mille antropomorfne vorm ja ideoloogiline sisu ei mõju küll morbiidsena, on aga sama idealiseeritud ja palju ideologiseeritum kui looduslugu. Ilmselt küll mittetaotlusliku irooniana mõjub siinjuures Taani töölistemuuseumi kõrvutamise meie oma rahvamuuseumiga kui näide erinevatest rõhuasetustest oma rahvusliku ajaloo mõtestamisel.

Kuigi Kiileri näituse uurimuslik panus otseselt klassikalisse museoloogiasse piirdub klišeede kordamisega (muuseum kui kogum korjuseid), võib tema juba ehitusplatside "Progressi arhitektoonika" uurimuste juures välja töötatud n-ö esteetilise sotsioloogia meetodit, mis seisneb mittetaotlusliku keskkonnaesthetika dokumenteerimises ja tulemuste esteetikapõhises tüpologiseerimises, vaadelda sisuliselt täiesti uue kultuurianalüüsina. Akadeemilises mõttes uurimusega Kiileri näitust loomulikult vaadelda ei saa, kuigi põhimõtteliselt võib väita, et ta on tõestanud esteetika kui tänapäevases mõttes teaduse võimalikkust, küll aga on see kujutava kunsti kui visuaalse väljenduse vormikeelt piirava dokumentalistika alternatiiv.